FORMAREA CONTINUĂ A CADRELOR DIDACTICE DIN PERSPECTIVA EDUCȚIEI INCLUZIVE TIMPURII

CONTINUOUS TRAINING OF TEACHERS FROM THE PERSPECTIVE OF INCLUSIVE EARLY EDUCATION

CZU: 37.018.46-051:37.043.2-056 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.78**

Mădălina MIȘCALENCU,
ORCID: 0000-0002-9584-4171
e-mail: miscalencu@yahoo.com
România

Summary. *Inclusive early eduction is an essential concept in modern education systems, aiming to integrate all children, regardless of their abilities, acquisitions, disabilities or needs, in a normal and friendly educational environment. The early years of education play an important role in forming positive attitudes and behaviors towards inclusion. In this context, the continuous training of preschool teachers becomes necessary to ensure a quality education that conveys values regarding respect and acceptance of human diversity. The training of teaching staff, who work in preschool education, is necessary, at the same time, from the perspective of training skills that meet the diverse needs of students, but also from the perspective of training inclusive mentalities at the level of the preschool group.*

Keywords: *teaching staff, skills, children with CES, early inclusive education, continuous training*

Cuvinte-cheie: *cadre didactice, competențe, copii cu CES, educație incluzivă timpurie, formare continuă.*

INTRODUCERE

Educația incluzivă este un proces complex care se bazează pe principiul că toți copiii au dreptul la o educație de calitate într-un sistem de învățământ care respectă și valorizează diversitatea și le oferă oportunități egale de dezvoltare. Aceasta implică un curriculum flexibil și deschis, strategii de predare adaptate, astfel încât să fie accesibile și relevante tuturor copiilor, resurse și suporturi adecvate, precum și existența unui mediu de învățare care să răspundă nevoilor individuale ale fiecăruia. În același timp, educația incluzivă se referă și la programe de educație cât mai adecvate care să asigure accesul și participarea tuturor copiilor din comunitate. În acest sens, cadrele didactice trebuie să fie pregătite să facă față provocărilor pe care le aduce acest tip de educație.

Instruirea și dezvoltarea copilului trebuie să înceapă încă de la naștere. Educația incluzivă timpurie este esențială, deoarece primul pas al incluziunii îl reprezintă integrarea copiilor într-un mediu adecvat și primitor, care să-i dezvolte social, emoțional și cognitiv, încă de la grădiniță. În articolul de față sunt prezentate câteva argumente care demonstrează faptul că educația pentru toți trebuie să înceapă de la grădiniță. Este foarte

importantă formarea, încă de la vârste mici, a unei atitudini antidiscriminare, deoarece studiile au confirmat faptul că încă înainte de a putea vorbi, copiii încep să observe diferențele legate de culoarea pielii, a părului, a ochilor, limba vorbită etc. La vârsta de doi ani, încep să conștientizeze diferențele dintre lucruri și oameni, iar la vârsta de cinci ani au format deja un tipar care corespunde persoanelor cu dizabilități, de alte etnii, rase sau din grupuri sociale diferite. Între patru și șapte ani, copiii conștientizează diferența dintre ei și adulți, dar și dintre ei și ceilalți copii. Un lucru important de menționat este faptul că indiferent de schimbările survenite în perioadele de dezvoltare, aceștia învață prin intermediul interacțiunii sociale cu adulții și cu ceilalți copii și copiază copiii mai mari și adulții care joacă un rol important în viața lor. De aceea, mesajele transmise de adulți referitor la persoanele cu dizabilități sau de etnii sau grupuri sociale diferite, trebuie să fie pozitive, deoarece copiii absorb foarte repede informații despre discriminare [1, p. 54].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Alte argumente ce vin în sprijinul educației incluzive timpurii sunt:

1. Dezvoltarea abilităților sociale. La grădiniță se învață de timpuriu regulile sociale, după ce, în cadrul familiei are loc formarea copilul și socializarea primară. Pentru a forma generații instruite este important ca fiecare individ să beneficieze de programe de sprijin educațional. Colaborarea cu părinții este necesară, deoarece educația oferită de părinți, copiilor, implică experiențe, norme, practici care pun bazele dezvoltării sociale ale copilului. În cadrul grădiniței copiii învață să interacționeze și să colaboreze cu colegii lor, dezvoltând mult mai ușor sentimentele de empatie și respect pentru diferențe.

2. Stimularea dezvoltării cognitive. Într-o grădiniță incluzivă curriculum-ul preșcolar trebuie să fie flexibil astfel încât să răspundă nevoilor de educație și formare ale tuturor copiilor. Acest curriculum trebuie să fie adaptat real la cerințele și nevoile fiecărui copil, astfel încât să dezvolte la maximum potențialul acestora. În aceste condiții copiii sunt expuși la o varietate de perspective și experiențe, care stimulează gândirea critică.

3. Pregătirea copilului pentru viață. Într-o grădiniță incluzivă există relații de colaborare între membrii acesteia, dar și între cadrele didactice și familiile copiilor și comunitate. Parteneriatele încheiate cu familia și comunitatea locală presupun respect reciproc, acceptarea diversității, toleranță, lipsa prejudecăților cu privire la situația economică, socială, rasială sau educațională a părinților celorlalți copii. Promovarea în cadrul grădiniței a unor valori precum toleranța și egalitatea, pregătesc preșcolarii pentru o viață într-o societate diversă. Pentru a se realiza corect și eficient o educație incluzivă timpurie sunt necesare atât adaptarea resurselor materiale ale grădiniței la nevoile individuale ale copiilor, cât și formarea unor competențe specifice și dezvoltarea unor atitudini pozitive față de incluziune.

Pregătirea cadrelor didactice pentru abordarea unei educații incluzive timpurii trebuie să aibă în vedere următoarele aspecte:

1. Adaptarea la schimbările educaționale. Pentru a putea face față schimbărilor produse în sistemul de învățământ, cadrele didactice trebuie să cunoască cele mai recente cercetări referitoare la politicile și practicile din domeniul educației incluzive. O astfel de cercetare, s-a făcut la nivel național, în anul 2008, în proiectul cofinanțat „Acces la educație incluzivă de calitate pentru copiii CES cu deficiențe auditive și vizuale (EDU-CES) – cod SMIS 112080, în cadrul căruia s-a făcut o analiză a modalității în care educația incluzivă este reglementată de cadrul legal de la nivelul Uniunii Europene. Pentru a face o comparație între caracteristicile normelor naționale ce privesc educația incluzivă și caracteristicile altor țări, s-au folosit, ca și studiu de caz, cinci state (Irlanda, Polonia, Danemarca, Suedia și Italia). La aceste state cu experiență în implementarea educației incluzive, atât ca durată, cât și ca eficiență, s-au analizat următoarele aspecte: cadrul legislativ care reglementează organizarea și funcționarea sistemului de învățământ, mecanismele de finanțare a educației, astfel încât să fie furnizate servicii educaționale de calitate către copii cu diverse dizabilități, și importanța pe care o au școlile și profesorii din învățământul normal în deschiderea sistemului de educație către elevii cu CES. La finalul acestui studiu s-au trasat câteva recomandări cu privire la politicile publice ce vizează accesul la educația incluzivă a copiilor cu CES din țara noastră. Recomandările s-au făcut atât pe termen lung, cât și pe termen scurt și au vizat întregul sistem de învățământ românesc, însă în articolul de față vor fi prezentate doar acele recomandări care fac referire la pregătirea cadelor didactice. Pe termen lung s-a constatat că este importantă suplimentarea orelor de practică prevăzute în curricula modulului pedagogic sau introducerea obligativității desfășurării unui număr de ore de practică, de către participanții la modul, în clase în care există copii cu CES. Pe termen scurt, s-a indentificat importanța creării unei rețele naționale formate din specialiști care pot veni în sprijinul cadrelor didactice ce interacționează cu copii cu CES. O astfel de colaborare poate oferi profesorilor posibilitatea de a învăța noi strategii de predare și de a-și îmbunătăți competențele pedagogice [2, p. 107, 108].

2. Dezvoltarea competențelor specifice

Prin intermediul programelor de formare continuă, cadrele didactice pot dobândi competențe profesionale care asigură o educație incluzivă: competențe pedagogice, competenţe sociale, competenţe manageriale, competenţe profesional-ştiinţifice, competenţe info-documentare, competențe de management al carierei şi al dezvoltării personale [3, p.43].

Competența pedagogică **–** constă în rolurile, responsabilitățile și funcțiile pe care trebuie să le dețină un cadru didactic în procesul instruirii, în cunoștințele psihopedagogice, metodice, științifice și de specialitate necesare, dar și în capacitatea acestuia de a efectua activitatea didactică. În educția incluzivă timpurie, formarea și dezvoltarea acestei competențe va ajuta cadrul didactic să identifice nevoile individuale ale copiilor și să răspundă adecvat capacității de învățare a fiecăruia [4, p. 134].

O educație diferențiată, care să corespundă nevoilor individuale ale copiilor, presupune abilitatea educatoarei de a adapta curriculumul și metodele de predare astfel

încât să se realizeze dezvoltarea acestora în toate planurile: *cognitiv* (achiziții dobândite, capacitatea de a rezolva sarcini de lucru și situații problemă), *psihomotric* (dezvoltarea armonioasă a conduitelor psihomotrice: locomoție, scris, tehnici de expresie corporală) și *socio-emoțional* (formarea unei imagini de sine pozitive, capacitatea de adaptare și integrare la nivel de micro și macrogrup social, capacitatea de autoreglare emoțională și de gestionare a emoțiilor disfuncționale care au un efect negativ asupra comportamentului) [5, p. 277].

Pentru o adaptare curriculară eficientă este necesar ca educatoarea să evalueze corect copilul, iar pe baza rezultatelor obținute, să proiecteze, să selecteze și să utilizeze acele strategii didactice care sunt cele mai potrivite pentru acesta, deoarece corespund personalității, caracteristicilor și particularităților lui. Alegerea unor metode interactive care stimulează motivația pentru învățare a copiilor, precum și abordarea unor teme care au legătură cu domeniile de interes ale acestora, vor contribui la îmbunătățirea calității procesului instructiv-educativ și vor sprijini dezvoltarea activă [6].

Competența socială – reprezintă capacitatea educatoarei de a interacționa și de a stabili cu ușurință relații adecvate cu copiii, părinții acestora, cu celelalte educatoare și specialiști în domeniul educației, dar și cu comunitatea. Adaptarea rapidă și ușoară la diferite situații educative, acceptarea și promovarea diversități umane, înțelegerea nevoilor copiilor cu CES, comunicare ușoară și eficientă, atât cu grupul, cât și cu indivizii separat, reprezintă abilități pe care trebuie să le dețină o educatoare care lucrează într-o grădiniță incluzivă [7, p. 62].

Competența managerială – face referire la gestionarea eficientă a situațiilor specifice și a problemelor ivite la nivelul grupului de copiii sau al grădiniței, dar și la suportabilitatea educatoarei în condiții de stres. Totodată, competența managerială implică capacitatea acesteia de a organiza, adapta, dirija și evalua întreg procesul instructiv-educativ, de a administra corect recompensele și pedepsele, de a influența comportamentul de învățare al colectivului de copii pe care-l conduce și de a crea un mediu de învățare pozitiv și securizant care să stimuleze potențialul fiecăruia [8, p. 9].

Competența profesional-științifică – implică, în primul rând, capacitatea educatoarei de a selecta, verifica și actualiza informația științifică. Foarte importante sunt și abilitatea acesteia de a valorifica cunoștințele științifice, de specialitate, psihopedagogice și metodice necesare desfășurării procesului instructiv-educativ prin transmiterea informațiilor într-un mod corect, clar și precis, precum și priceperea de a adapta activitățile didactice în funcție de particularitățile de vârstă și individuale ale fiecărui copil [7, p. 62].

Competența tehnică și tehnologică – poate fi aplicată în contexte variate precum: abilitatea educatoarei de a utiliza dispozitivele IT în vederea creării de material didactic, precum și capacitatea acesteia de a proiecta și desfășura activități cu ajutorul mijloacelor tehnice moderne și de a accesa diferite resurse de informații, în scopul documentării [9].

Competența de management a carierei și dezvoltării personale – reprezintă capacitatea educatoarei de a-și autoevalua corect competențelor deținute și de a-și stabili

propriul program de dezvoltare profesională. Într-o grădiniță incluzivă competențele educatoarelor sunt importante pentru a stabili relații de colaborare cu copiii, părinții acestora, celelalte educatoare și comunitatea, în vederea creării unui mediu de învățare care să includă toți copiii și care să fie adaptat nevoilor individuale ale fiecăruia.

O incluziune școlară eficientă depinde, în primul rând, de atitudinea educatoarei față de incluziune, o atitudine pozitivă față de acest proces, va avea următoarele efecte:

- înscrierea și partivciparea la programe de dezvoltare profesională pentru a-și forma și dezvolta competențele necesare unei educații echitabile și adaptate nevoilor fiecărui copil;
- disponibilitate față de adaptarea curriculum-ului, a materialelor didactice și de utilizarea celor mai adecvate strategii de predare;
- organizarea activităților de învățare individualizată și a activităților de intervenție recuperatorie individualizată prin întocmirea unor planuri individuale;
- manifestarea empatiei față de copiii cu CES prin dorința de a cunoaște problemele cu care se confruntă aceștia;
- asigurarea unui climat pozitiv care se va baza pe respect reciproc și crearea unui mediu de învățare sigur și adecvat tuturor copiilor;
- realizarea unei comunicări eficiente cu toți participanții la procesul educativ (copii, părinți, profesori) și stabilirea unor parteneriate atât cu părinții copiilor, cât și cu comunitatea astfel încât să se poată realiza o incluziune socială a tuturor beneiciarilor educației.

Formarea continuă a educatoarelor pentru incluziunea școlară timpurie are un impact important pentru calitatea educației. Cu cât educația incluzivă se realizează de timpuriu, cu atât acceptarea diferențelor individuale, se realizează mai ușor și mai repede, iar beneficiile acesteia nu vor întârzia să apară:

- o educație axată pe nevoile individuale ale fiecărui copil, va duce la îmbunătățirea performanțelor academice și sociale ale acestora;
- obținerea unor rezultate școlare mai bune, va contribui la dezvoltarea abilităților sociale și emoționale ale copiilor. Acest fapt le va dezvolta stima de sine și le va da încrederea să devină autonomi, pregătindu-i pentru o viață activă și independentă;
- formarea continuă va contribui la dezvoltarea unei atitudini pozitive față de incluziune, astfel încât educatoarele vor deveni mai empatice față de nevoile copiilor cu CES și mai deschise față de diversitate. Vor crea un mediu de învățare sigur în care este încurajat respectul reciproc, iar interesul pentru dezvoltarea fiecărui copil devine o prioritate a educatoarei;
- conștientizarea, de către educatoare, a prejudecăților și stereotipurile cu privire la copiii cu CES, va duce la realizarea de activități de combatere a discriminării și de promovare a egalității de șanse în educație.

CONCLUZII

Educația incluzivă timpurie necesită dobândirea de către educatoare a unor competențe specifice necesare în identificarea și gestionarea nevoilor speciale ale copiilor. Prin programe de formare continuă, acestea pot învăța cum să adapteze strategiile didactice, să utilizeze tehnologii asistive, să implementeze planuri de intervenție individualizate și cum pot să deruleze programe educative în colaborare cu copiii, părinții acestora și alte persoane din comunitate. „Educaţia incluzivă înseamnă sprijin şi educaţie pentru toţi, grijă şi atenţie pentru fiecare”. [10, p. 26]

REFERINȚE

1. Ministerul Educaţiei al Republicii Moldova. *Incluziunea socio-educaţională a copiilor cu dizabilităţi în grădiniţa de copii. Ghid pentru cadrele didactice şi manageriale din sistemul educaţional preşcolar şi pentru specialişti din serviciile specializatede recuperare/reabilitare a copiilor cu dizabilităţi*. Chișinău, 2011. În: https://mecc.gov.md/sites/default/files/incluziunea_socio-educaional_a_copiilor_cu_dizabiliti_in_grdinia_de_copii.pdf [Accesat: 07.03.2024].
2. Guvernul României. *Studiu comparativ privind politicile educaționale incluzive destinate copiilor cu cerințe educaționale speciale*. *Acces la educație incluzivă de calitate pentru copiii CES cu deficiențe auditive și vizuale (EDU-CES)* - cod SMIS 112080, noiembrie 2018, 110 p. În: https://www.c4c.ro/wp-content/uploads/2020/09/Studiu-comparativ-privind-politicile-educationale-incluzive-destinate-copiilor-CES-A3.2.pdf [Accesat: 19.05.2024].
3. Ministerul Educației. *Ordin Nr. 5561/7.11.2011 pentru aprobarea Metodologiei privind formarea continuă a personalului din învăţământul preuniversitar*, Art. 98. În: https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Invatamant-Preuniversitar/2016/resurse%20umane/formarea%20continua/OM%205561_2011%20Metodologie%20privind%20formarea%20continu%C4%83%20a%20personalului%20din%20%C3%AEnv%20preuniv.pdf [Accesat: 22.02.2024].
4. HÎRȚAN A. Competențele pedagogice ale cadrului didactic în contextul actual. În: *Conferința științifică națională cu participare internațională* Practici naționale și internaționale de profesionalizare a cadrelor didactice în contextul provocărilor societale, Chișinău, 2021, 0000-0002-8768-6425, 132-139 p. În: http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/3035/Conf-Practici-profesionalizare-cadre-didactice-2021-p132-139.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Accesat: 06.07.2024].
5. PĂUNESCU, C. et. al. *Terapia educaţională integrată*, București: Pro Humanitate, 1997. I.S.B.N. 973-97313-1-7 În: https://ro.scribd.com/document/394244222/terapia-educationala [Accesat: 02.03.2024].
6. GHERGUŢ, A. *Psihopedagogia persoanelor cu cerinţe speciale Strategii de*

educaţie integrate, Iași: Polirom, 2001. În: file:///C:/Users/40765/Downloads/pdfcoffee.com_alois-ghergut-psihopedagogia-persoanelor-cu-cerinte-speciale-2-pdf-free.pdf [Accesat: 03.03.2024].

7. POTOLEA, D., NEACȘU, I., IUCU, R., PÂNIȘOARĂ, I. *Competențele cadrului didactic. Pregătirea psihopedagogică. Manual pentru definitivat și gradul didactic II*. Iași: Polirom, 2008, 61-64 p.
8. IONESCU, M. (coord. științific), BOJA, A., *Formarea competenţelor de management al clasei de elevi în perioada pregătirii iniţiale a cadrelor didactice*, rezumat teză de doctorat, Cluj – Napoca 2011. În: https://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumate/2011/stiinte-ale-educatiei/boja_alina_ro.pdf [Accesat: 06.03.2024].
9. EduForms. *Educație incluzivă de calitate prin formare profesională continuă. Competenţă didactică şi exigenţe profesionale*. În: https://eduform.snsh.ro/baza-de-date-online-cu-resurse-educationale-pentru-sustinerea-educatiei-incluzive-de-calitate/competenta-didactica-si-exigente-profesionale [Accesat: 06.03.2024].
10. VRASMAŞ, E. Educaţia incluzivă în grădiniţă: dimensiuni, provocări şi soluţii. În: *Pedagogia preşcolară şi educaţia incluzivă*, București, 2012, p. 26. În: https://isj.sv.edu.ro/images/Docs/Discipline/invatamnat_preprimar/2017/biblioteca/Educatia-incluziva-in-gradinita.pdf [Accesat: 09.03.2014]